

821.101.2-95

Р33

ЦВІРІНЬКАЛО

Федоренко
Дмитро
Тимофійович

821.161.2-93

Ф 33

ДМИТРО ФЕДОРЕНКО

*Прочитайте дітякам —
і вам скажуть «Спасибі!»*

ЦВІРІНЬКАЛО

*Вечірні розповідні картинки бабусі Ярини
про братів наших менших та дорогих маляток,
любих хлопчиків і дівчаток*

*Вельмишановному Шрапку Я. В.
з подякою сім'я Федоренко*

7 серпня 2016

КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

БІБЛІОТЕКА

Кривий Ріг • Видавць Роман Козлов • 2016

663103

УДК 821.161.2-3
ББК 84-4(Укр)
Ф 33

Художник Єгор Бадін

Робота виконана у 2001 році в науково-дослідній лабораторії
з проблем педагогіки національної школи
Криворізького державного педагогічного університету
(науковий керівник НДЛ професор О. О. Любар,
завідувач доцент Д. Т. Федоренко)

Федоренко Д. Т.

Ф33 Цвірінькало. Вечірні розповідні картинки бабусі Ярини про братів наших менших та дорогих маляток, любих хлопчиків і дівчаток / Дмитро Тимофійович Федоренко. – Кривий Ріг : Видавець Роман Козлов, 2016. – 75 с.

ISBN 978-617-7104-56-7

«Цвірінькало» — нетрадиційна книжечка новел для дітей дошкільного віку та учнів початкових класів, яка в захоплюючій формі розповідає про взаємини дітей і підлітків із живим світом України, переважно з домашніми тваринами. Цвірінькалом звали кумедного й допитливого горбчика.

Непомітно книжечка вчить дітей засобам і методам вдосконалення та збагачення словникового запасу, розвитку мови і мовлення, моральності, духовності, доброти й порядності, вчить, «як на світі жити»...

УДК 821.161.2-3
ББК 84-4(Укр)

ISBN 978-617-7104-56-7

© Дмитро Федоренко, 2016.

**ДО НАЙТОНШИХ СТРУН ДУШ ЧАРІВНИХ МАЛЯТОК,
ЛЮБИХ ХЛОПЧИКІВ І ДІВЧАТОК
(ПЕРЕДНЕ СЛОВО)**

Книжечка «Цвірінькало» Дмитра Федоренка належить до таких, яка потрапить до рук — і уже не відірвешся, поки не прочитаєш до кінця враз, на одному подиху, а ще й потім щовечора по одній новелі, як по вечірній казочці, як по колисаночці, знайомитимеш своїх неповторних маляток, бо кожна з новел вестиме у світ ще непізнаного, чарівного і навіть святого.

А написала це диво, вибачте за тавтологію, дивна людина. Наприклад, по криворізькому міському радіо «Рудана» ця людина впродовж двох років (1999–2001) щовівторка виступала з двадцятихвилинними авторськими передачами «І розкажи сину своєму...», допомагаючи вирішити численні проблеми сімейного виховання. І все це безкоштовно, просто так. А скільки лекцій, бесід, зустрічей! Ця людина жила за принципом: «Хто ж, як не я?» Чи не дивно це сьогодні?

...От малючок уперше сказав:

— Котенятко, — і простягнув ручку до нього.

— Ну то й що? — здивується татусь Простофіленко.

— Ой, яке то щастя! — вигукне татусь Нормаленко і додасть: — Це ж у нашого ластів'яточка ворухнулася складна думка — абстрагувалося поняття «няв — кішка — котенятко», а ще трапилось диво поєднання «дивлюсь і бачу — слухаю і чую — спостерігаю і сприймаю»... Значить, наше ластів'яточко на правильному шляху!

...Книжечка «Цвірінькало» адресована більш старшеним дітям — дошкільнятам та учням перших — четвертих класів. «Цвірінькало» за своїм педагогічним навантаженням стоїть поруч із такими класичними творами, як «Муха-цокотуха», «Телефон», «Мийдодір» та інші вдумливого чарівника дідуся Корнія Чуковського, славнозвісні казки П. Бажова, нечувані своєю виховною силою українські народні казки, бо невеличкі новели з книги «Цвірінькало» — це і казка (хоча за формою зовсім не казка, а новітня новела з історії взаємин людини з природою, що передано через взаємодії маленьких людей та домашніх, і не тільки, тварин); це і невеличкий, але невичерпний струмок джерельної, цілющої води, яку автор щиросердно пропонує черпати великими кухлями та пригоршнями — пийте, любі читачі, зростаєте духовно самі і плекайте своїх чад; це і найтонші струни та підструнки бандур дитячої душі, до яких слід торкатись ніжно й мудро, щоб не перетягти і не порвати струни, щоб не заграти фальшиво чи взяти бодай одну фальшиву нотку, адже більшого у світі гріха перед майбуттям людини не буває, як не вдумлива гра на струнах раннього дитинства.

Книжечка складається з десяти неповторних за змістом і формою новел, що, з одного боку, рясно сповіщають про благородство домашніх і приручених тварин (собаки Лапка, кішечки Квітки, собачатка Знайди, безіменної царівни Гав, сенбернара Бояна, вужа Жува та інших дійових осіб «Цвірінькала»), а з іншого, — є закликом до благородства, високої духовності та моральності неповнолітніх членів сім'ї, які спілкуються з братами нашими меншими.

І тут варто назвати такі закономірності:

1. Жодного негативного вчинку домашніх тварин і тварин приручених (вуж Жув, горобчик Цвірінькало).

А те, що трапилося із загалом неповторною кішечкою Квіткою, — то процес становлення особистості (новела «Друзі сваряться»). Хіба в людей такого не трапляється?

2. Що більше читаєш про благородство тварин, то більше хочеться кричати про людську підлість, м'яко кажучи, про моральну перевагу деяких собак над деякими людьми (новела «Боян і Данилко»).

3. До моралізаторських (дидактичних) завдань, що супроводжують кожен новелу, слід поставитись як до батьківських порад досвідченого педагога, який добре знає предмет своєї розмови з читачем. І обрана тема — тому доказ.

4. Автор не моралізує в ході викладу матеріалу, він домагається, щоб у читачів і слухачів посмішка виникла без притиску, щоб зморшка печалі чи навіть сльозинка (а вони теж беруть участь у компоновці дитячої душі) виникали ніби мимохідь, як воно й трапляється в житті.

5. Зверніть увагу: усі події відбуваються на суто українській ниві, тут імена рідних, прізвиська тварин, уся історія — усе суто українське, що й має виховувати юних громадян незалежної держави.

Такі книжки для дорослих, що адресовані дітям, сьогодні з'являються нечасто, хоча Україна багата талантами, і малюки ще довго будуть гадати, «Куди поспішали мурашки» Василя Сухомлинського, що відбувається в його ж таки «Казках школи під голубим небом» чи з «Чарівною квіткою казкаря», а тепер ще й будуть цікавитись, хто ж там такий Цвірінькало?

А й справді, хто?

Читайте, любі друзі, дізнавайтесь, їй-право, не пошкодуєте, бо книжка стане всім на користь...

Хай вам щастить!

*Ольга Борисівна Федоренко,
старший викладач
Національного транспортного університету,
онука вченого*

ТУТ ЖИВ
ЛАПКО

*Дорогі наші малятка, любі хлопчики й дівчатка!
Умоцуйтесь зручненько і слухайте уважненько,
бо сьогодні для вас найправдивіша історія,
яку можна назвати*

ТУТ ЖИВ ЛАПКО

Так сталося, що в багатьох країнах світу є різні пам'ятники тваринам, є і благородним собакам різних країн — їздовим, рятувальникам, поводитирам незрячих людей... Пам'ятники собакам у Нідерландах і Англії, Італії і Японії...

А тут ось, в Україні, зовсім поруч, у місті Марганці, по вулиці Набережній, на подвір'ї будинку № 85 нещодавно з'явився саморобний такий собі незвичний пам'ятник.

На цегляному чотирикутнику зведена... собача будка, на якій написано: «Тут жив Лапко».

«Що за чудасія?» — думаю і звертаюся до господаря з проханням пояснити, що оте все означає, адже таких саморобних пам'ятників ще світ не знав.

Колишній вертольотчик Володимир Володимирович, він уже не літає, бо давно на пенсії, прицмокнув язиком і розповів таке.

— Тут жив мій батько, а до того — його батько, значить, мій дідусь. Була в дідуся велика-превелика сім'я, лише пацанчиків зростало десятеро, ще й сестричка одна. І жив у них, або точніше, разом з ними, розумний і красивий собака Лапко.

Американські вчені твердять: скажи мені, якої породи твій собака, і я скажу, хто ти¹.

¹ СДС, 24.07.2000. С. 4.

І це істина для всіх країн. Багато з нас ще пам'ятають, як 22 червня 1941 року прийшла до нас ота велика війна, що в історії людства названа Другою світовою і виявилась найбільшою і найстрашнішою.

І стала сім'я збиратись у далекі краї, евакуюуватися, щоб не потрапити під владу ворога, який навалою, чорною хмарою сунув на наші землі.

Занепокоївся Лапко, він відчув щось недобре. Почав в очі кожному зазирати, мовляв, що робиться, куди збираєтесь, чи візьмете мене з собою?

Та хіба може собака спитати людською мовою? Метався бідний пес, запитував по-собачому, що то за лихо насунулося, але мало хто розуміє мову тварин.

А коли на машину всадовили всіх хлопчиків і одну дівчинку, коли самі почали вмощуватись, Лапко не витримав, загавкав голосно. Він, думається, кричав по-собачому:

— Люди добрі! Не залишайте мене, не кидайте! Я ж вас так люблю своїм собачим серцем!

Але й господарі, й сусіди чули лише тривожне «Гав, гав, гав!»

Та ось машина рушила, господиня й донечка заплакали, заридала й невісточка, а Лапко чимдуж побіг за машиною. Він не відставав ні на крок, ще й інколи кидав погляди на кузов, де сиділи такі любі його собачому серцю дітлахи.

На вокзалі вже стояв ешелон, людей і їхній нехитрий скарб прямо з машин швиденько вантажили у вагони, у яких колись худобу перевозили, то й називали їх «телячими вагонами».

Лапко тривожно вештався тут же, він, певно, зрозумів, що сім'я господарів буквально зараз залишає місто.

А тут ще й начальник станції оголосив, що це останній ешелон, що ворог уже в Нікополі, усього за 18 кілометрів...

Пролунав тривожний гудок потяга, ніби крик зраненого птаха, і потяг рушив на Запоріжжя. Лапко біг поруч, поки звалився з ніг. Шкода, та що поробиш. Хазяїн кричав йому:

— Лапко, додому. На місце, до будки!

...Через чотири роки сім'я повернулася з Уралу, куди була евакуйована, і от що почула від сусідів:

— Ваш Лапко прийшов додому майже вночі, обійшов подвір'я і заліг до будки. А другого дня в місті з'явилися фашисти, і на нашій вулиці Набережній проторохтіла тупорила німецька вантажівка.

Лапко мовчав. Та коли на подвір'я вдерлися два окупанти, через яких сім'я господаря залишила місто, бо це стало зрозумілим кожному собаці, Лапко не витримав — він вискочив зі своєї будки й мовчки кинувся на загарбників. Він шматував вонючий одяг ненависних фашистів, хапав за ноги, стрибав до горла. Німці несамовито закричали, їх почули поліцаї й інші окупанти, прибігли на допомогу, та один зайда вже лежав нерухомий. Лапко не тікав, не ховався, він воював з непроханим ворогом як справжній солдат-герой. Він і загинув у бою за рідну землю.

Звичайно, Лапко думав про своїх господарів, і він захищав їх, їхнє житло, їхню землю.

А скажіть-но мені, люди добрі, чи ж можна забувати подвиг, навіть якщо він здійснений собакою, або таку нечувану вірність, навіть якщо вона викресана собачим серцем отакого дивного Лапка?

.. То ж ті, хто тримають собак, хай пам'ятають, що в них треба виховувати вірність і порядність, як і в людей. І таким собакам, таким людям слід ставити пам'ятники там, де вони жили й подвиги свої творили, як наш Лапко. Ось чому на цьому нековитому пам'ятнику по вулиці Набережній, 85 написано: «Тут жив Лапко».

Ми знаємо, у роки минулої війни собаки були пожежниками й санітарами, міношукачами й підбивниками, вартівими й охоронцями, а от наш Лапко сам собі обрав військову професію — винищувача ворогів і охоронця ріднокраю.

Світла йому пам'ять.

А тепер, любі хлопчики й дівчатка, пригадаймо, що ж народ говорить про собак?

° Собака — друг людини, лишень не будь ти з ним, як собака.

° Як то добре, коли собака — друг, і яке то горе, коли друг — собака.

° Здичавілі собаки на людей кидаються, бо зраду пам'ятають і як їх вигнали з дому — не забувають.

Кажуть, людина — цар природи. Що ж, то дуже добре, коли цар мудрий, людяний, щиросердний. А коли ні? Настає велика біда...

І насамкінець малесенька народна гумореска.

Послали одного бійця на розвідку в село. Минає година, друга. Під ранок повертається, увесь брудний, порваний, штани — в лахміття. Доповідає:

— Піхота не пройде. В селі жахливо злі собаки².

Дорогі наші малятка, любі хлопчики й дівчатка!

Чи сподобалась вам картинка, яку вам розповіла бабуся Яринка? Завтра ви розкажете своїм друзям цю правдиву

² Наше місто, 12.08.2000, № 119. С. 4.

історію, завтра ж і намалюєте Лапка, яким ви його уявляєте — або як він бився з ворогами, або яку будку з написом «Тут жив Лапко» ви збудували б, якби то був ваш собака.

І ще одне. Спробуйте скласти невеличкий віршик чи пісеньку про друга людей собаку Лапка. Спасибі вам.

А зараз настав час розбирати постіль, готувати ліжечка і вкладатися спатоньки.

На добраніч, любі, хай вам насняться солодкі й добрі сни.

Вельмишановні батьки!

Якщо ви справді хочете, щоб ваші малятка, любі хлопчики й дівчатка, зросли розумними, людяними, щиросердними, талановитими, знайдіть для них і придбайте такі видання (засвойте їх самі, перекажіть хлоп'яткам бодай половину їхнього змісту та зацікавте своїх майбутніх геніїв):

1. Все про собак. — Харків, 1999 (рос. мовою).
2. Заянчковський І. Ф. Пам'ятники. — Київ, 1983 (рос. мовою).
3. Легенди. Мифы. Предания. Библиотека собаковода. — Москва, 1992.
4. Українська народна казка «Сірко і вовк» (у кн.: З невичерпної криниці. Казки українських Карпат. — Київ, 1994. — С. 14–16).

Хай щастить!

*Дорогі наші малятка, любі хлопчики й дівчатка,
доброго вам дня і доброго здоров'я.*

*Умощуйтеся зручненько і слухайте уважненько
найправдивішу історію про кішечку Квіточку.*

Чому Квіточку, спитаєте? Бо, по-перше, вона з'явилася на світ Божий саме 1 квітня і була така красива, як найкраща квітка; по-друге, так захотів назвати її справжній господар — одинадцятилітній Віктор, який уже перейшов до шостого класу.

Ну що ж, нашу найправдивішу історію краще назвати

КВІТКОВІ ГОСТИНЦІ

Ой як швидко зросла Квіточка! Не встигли озирнутися, як Квітка стала проводити свого улюбленця до школи. Причому вона йшла настільки гордовито, що всім своїм виглядом ніби говорила іншим котам і навіть собакам:

— Ага, це мій господар! У жодного з вас немає такого сміливого, щиросердного і відважного господаря, як оце в мене!

Важко сказати, що насправді думала кішечка і чи думала взагалі, бо дехто з учених заперечує можливість мислення котів. Може, й так, але звідки тоді в багатьох кішок майже осмислені дії? Не вірите? Тоді звернімося до нашої дивовижної Квіточки.

От прийшов час обідати, і налили Квіточці молочка в таку собі пластикову тарілочку. Вона попила, а трішечки залишила й кудись побігла. Ну як коти п'ють, ви вже знаєте — вони язичком хлищать, як і більшість усіх інших тварин.

А побігла Квітка до свого Вітюшки, який зростив її з малесенького котенятка, тому й обрала його за господаря. І досить таки довго ніхто не міг зрозуміти, чому це кішечка біжить до хлопчика, чому залишає йому частину їжі, а десь так за десятим чи двадцятим разом Віктор зрозумів:

— Мамо! А це Квіточка залишає мені часточку своєї їжі, вона хоче пригостити мене, та не може про це сказати людському, все виходить «Няв, няв, няв!», хоча й у різній тональності...

Коли це зрозуміли в домі всі, почали заспокоювати кішечку Квіточку, за вушками її чухати, примовляючи:

— А ти, Квіточко, усе з'їдай, це дали лише тобі, — і тільки після таких слів кішечка доїдала те, що залишила як ласощі своєму господарю Віктору.

І так тривало дуже довго. Кішечка Квіточка навчилась дуже добре розуміти свого господаря, бути самовідданою, сміливою та хороброю. Вона не лише проводжала Віктора до школи, але й зустрічала його після занять, а коли стояли десь на вулиці (на подвір'ї будинку чи школи), як вихована, порядна, з хорошого дому кішечка, не просилася на руки, не дозволяла собі зайвого, правда, інколи обіймала передніми лапками праву ногу господаря, відчуваючи при тому найвищу насолоду щасливої кішки.

Коли Квіточка стала зовсім дорослою, і в неї з'явилися котенята, вона нікого і ніколи не підпускала до них, а от Віктор мав право навіть брати їх на руки, бавитися з ними. Котенята нестримно, голосно, тривожно пищали, та Квітка лише заспокійливо муркотіла в кутку, де для неї й кошенят було обладнано «дитячий садочок».

Час, як відомо, рікою пливе. Того дня, коли Віктор одержав атестат про середню освіту, Квітка була сама не своя, вона нервово ходила по квартирі, кожному зазірала в очі, ніби й справді очікувала на якусь трагедію, а коли її господар

вступив до медичного інституту, кішка взагалі пішла з дому. Для котів це неприродна поведінка, бо вони здебільшого прив'язуються до дому, рідше — до людини. А тут усе відбулося навпаки.

Як же всі здивувалися, коли в ніч на суботу Квітка повернулася додому через квартиру (добре, що жили на першому поверсі) та залізла до кімнати свого господаря. Вона чемно добралася до ліжка, на якому спав Віктор, і поклала йому на подушку величезну вгодовану степову мишу — найкращі ласощі для котів.

Віктор почув муркотіння Квітки, розплющив очі, здивувався такому подарунку, але не злякався, а приголубив кішку, почухав її за вушками і сказав лагідно-лагідно:

— Моя ти єдина у світі така от Квіточко! Спасибі тобі за гостинець. Але ж ти вже так багато літ знаєш, що я не торкаюсь нічого з того, що тобі належить. Спасибі, моя хороша, але цю полівку з'їж сама...

І якби ж то тільки раз було таке! Квіточка йшла з дому, коли Віктор виїздив до обласного центру, і поверталася, коли її улюблений господар приїздив додому на вихідні. Як же кішка Квітка так точно визначала час повернення господаря додому? Вона при цьому обов'язково готувала йому гостинець — мишку-полівку, завжди велику, вгодовану й, на думку кішки, дуже смачну. Чому жодного разу не пропустила суботнього побачення з Віктором? Що ж то за котяча вірність? Тим паче, така розмірена, по-котячому комплексна й навряд чи пояснювана...

Тож Квітка з'являлась на побачення з Віктором і приносила йому свої гостинці щосуботи. А скільки субот припадає на рік? А на шість років навчання? І щосуботи Квітка пробиралася через квартиру до кімнати свого господаря, якого так любило її котяче серце, і приносила йому ласощі.

Востаннє Квіточка навідалась до Віктора напередодні одержання ним диплома (з відзнакою!) лікаря. Більше її ніхто не бачив.

Давно подорослішав лікар, який має власних дітей і голубить іншу унікальну особу котячого роду (про це окрема найправдивіша розповідна картинка бабусі Ярини), але Квітку він не забуває ні на мить, адже такі почуття проявляти може далеко не кожна, навіть домашня, тварина.

Ну як, мої славні хлопчики й дівчатка, сподобалась вам ця найправдивіша історія про кішку Квітку і її господаря хлопчика Віктора? Хіба ж може таке та й не сподобатись?!

Запам'ятаймо, хороші мої малята, такі народні вислови, які зветься прислів'ями і приказками:

- Добре слово й кішці приємне.
- Ходить кіт біля воріт, а кішка — біля поріжка.

Коти бувають сибірські, ангорські, сіамської та інших порід, а бувають просто підвальні, бо нікому не потрібні й усіма гнані.

Знайте, мої любі, що в світі зареєстровано 57 порід домашніх котів.

Мабуть, ви усі чули таку чарівну народну загадку: «Хто такий — не кіт, не кішка, а з вусами?»

Пригадали? Звичайно ж, це котеня.

А які приказки та прислів'я про котів чули ви? І ще попросіть, будь ласка, бабусю чи матусю, дідуся чи татуса проспівати вам народні пісеньки «Пішла киця по водицю», «Котику, мій котику», «Ой котику-коточку» та інші, які вони запам'ятали зі свого дитинства чи прочитають у збірочках дитячих народних пісенок «Сімсот солов'ят», «Пішла киця по водицю», «Ходить сон коло вікон».

А ви ніколи не складали віршиків чи пісеньок? Спробуйте скласти невеличкий віршик або пісеньку про кішечку, котика, кошеняток. Придумайте їм імена (прізвиська).

А ще завтра намалюйте кішечку Квітку такою, як ви її собі уявляєте.

І насамкінець послухайте малесеньку народну смішинку.

Сусідка звертається до сусіда:

— А чого це у вас так часто кіт верещить, немов його ріжуть?

— А це я його купую.

— Ну то й що, я теж своє кошеня купую, і воно в мене не верещить...

— Так я свого після купання ще й викручую...

(Розповіла бабуся Ганнуса Семенівна з міста Марганця в березні 1946 року)

А зараз, мої любі, вкладайтеся спатоньки. І хай вам насняться солодкі й чарівні сни.

На добраніч, діти!

Вельмишановні батьки!

Якщо ви справді хочете, щоб ваші малютки, любі хлопчики й дівчатка, зросли розумними, людяними, щиросердними, талановитими, знайдіть для них і придбайте такі видання (засвойте їх самі, перекажіть хлоп'яткам бодай половину їхнього змісту та зацікавте своїх майбутніх геніїв):

1. Все про кішок. — Донецьк, 1999. (рос. мовою).

2. Грабовський Я. Солдатський кіт (у кн.: Муха з капризами. Переклад з польської) (будь-яке видання).

3. Сучасна енциклопедія шанувальника кішок. — Донецьк, 2000 (рос. мовою).

4. Українська народна казка «Три брати і кицька» (у кн.: Золота книга казок. Українські народні казки. — Київ, 1990. — С. 182–185).

КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІБЛІОТЕКА

Хай щастить!

*Дорогі наші малятка, любі хлопчики й дівчатка!
Умоцуйтеся зручненько і слухайте уважненько,
адже й сьогодні для вас найправдивіша надзвичайна
історія, яку можна назвати*

ЦВІРІНЬКАЛО І МИРИК

Мирик — це маленький Мирославчик, з яким завжди трапляється щось несподіване й дивовижне. От і сьогодні Мирик приїхав погостювати в дідуся Ларика, або, коли повним ім'ям називати, Ларіона Петровича Свириденка, який живе у квартирі на третьому поверсі. Балкон тої квартири виходить на подвір'я. От дідусь Ларик і говорить:

— Хороший мій онучку Мирику! А покажу я тобі дивного фокуса. Ти от постій отутечки біля скляних дверей на балкон і нічогосінько не роби. Не крутись і руками не махай. Лише уважно дивись. Домовились?

А скажіть мені, будь ласка, хто в такій ситуації та й не погодиться? От і завмер Мирик, дивиться, що ж дідусь Ларик робитиме на балконі.

А дідусь Ларик накришив собі на долоню правиці хліба. Поклав кілька соняшникових зерняток, ще там якихось ласощів (Мирик точно й не розгледів, яких саме), крихт із пирога чи з булочки...

Вийшов дідусь Ларик на балкон, усівся на стілець, простягнув руку, розправив пальці, щоб на долоні було добре видно різні крихти і зернята, та й заспівав:

— Цвірінь, цвірінь! До мене, горобчику, прилинь!
Швидше линь, пригощайся, будь ласка, бо це для Мирика буде, мов казка!

І справді, через якийсь час прилетів кумедний, незачесаний горобчик, сів на балконну огорожу, щось там проспівав своєю гороб'ячою мовою, покрутив голівкою, певно, прикидав відстань, висоту польоту і приземлення, потім змахнув крильцями й зачепився своїми лапочками за самий краєчок пальців правиці дідуса Ларика. Ні, не кинувся жадібно хапати смачне пригощення, ні, він спершу ще щось проспівав.

Ви знаєте, давно цей горобчик товаришує з дідусем Лариком і завжди співає цю пісеньку. І ніхто не знає, що ж там співає те рудопір'їнкове створіння. Дідусь Ларик думав, що горобчик просить тією пісенькою:

— Ти мене не скривдь, адже я тобі довіряю.

А може, та цвірінькотлива грудочка співала щось інше, наприклад, таке:

— Ей, чоловіче, а ти не боїшся, що я тебе з'їм — склюю або хоча б тобі руку відклюю?

Ніхто у світі не знає, що означає та співоча вправа горобчика, бо може бути, що то він щиросердно дякує за пригощання. Тільки після такого співу горобчик починає чемно, зовсім не кваплячись, скльовувати смакоту. А останню зернину горобчик взяв у дзьоб, не проковтнув, а поніс — чи то своїй горобчисі, чи то комусь із гороб'ят, як кажуть люди, гостинчик «від зайчика».

Мирик ледве дочекався, коли дідусь Ларик дозволить йому зайти на балкон, йому так не терпілося сказати:

— Не так треба, дідусю. Ну що таке «цвірінь, цвірінь»! Це ти либонь передражняєш гороб'ячий спів. От завтра я вийду замість тебе й покличу його справжнім ім'ям — Цвірінькало!

Так і зробили. Наступного ж дня Мирик вийшов на балкон, точно так, як дідусь Ларик, усівся на стілець, простяг правицю, розкрив свої пальчики, демонструючи ласощі для горобчика, і проспівав:

— Цвірінькало, Цвірінькало! А лети мерщій до мене, до хлопчика Мирика, який не гірше дідуся Ларика і тебе пригостить, і твоїм гороб'ятам-соколятам передасть.

І що б ви думали?! Таки прилетів отой незачесаний скуйовджений горобчик, сів на огорожу, знову знявся в повітря, облетів балкон і повернувся в той же куток перил. І Мирик, звичайно, не здогадався, що горобчик вивчав його, бо він добре знав хлопчиків-розбишак: то камінь, то палиця в руці. Тут вухо треба тримати гостро!

Коли горобчик переконався, що Мирик не готувався до розбійного нападу на нього, а навпаки, приніс, як і старенький господар балкона, ласощі для гороб'ячої раті, стрибнув на ручку хлопчика, проспівав йому ту ж, що й дідусеві Ларику, пісеньку й обережно заходився пригощатися з долоньки-їдальні.

— Мій же ти славний Цвірінькало, — шепотів Мирик і відчував, що його серденько ось-ось лусне від щастя і радощів. — Славний наш Цвірінькало співучий, до ласощів охочий, який людям довіряє та з ними товаришує...

Ще багато чого говорив маленький Мирик, якому здавалось, що він розуміє оцю руденьку грудочку, хоча ніхто не може стверджувати, чи правильно зрозумів горобчик-молодчик хлопчика Мирика.

— А проспівую я тобі, горобчику, славний мій хлопчику, пісеньку, яку колись співала мені бабуся Маруся!

І Мирик заспівав:

Малому горобчику
Наварю я борщичку
У зеленім горщичку.

Його господині,
Славній горобчині,
Накришу я дині.

А дрібним хлоп'яткам,
Кумедним гороб'яткам,
Насиплю зерняток.

Усіх величаю,
Усіх пригощаю,
Всіх кличу до чаю!

(З народного)

Цвірінькало щось вичивчував, Мирик наспівував, а напроти балкона в гущавині дерев буяло своє життя: літали метелики, повзала гусінь, кудись бігли мурашки й цвірінькали горобці.

Ну як, наші славні малятка, любі хлопчики й дівчатка, чи сподобалась вам ця розповідь про Цвірінькала та Мирика? Перекажете її завтра всім, хто не слухав, і намалюєте горобчика. Можете намалювати цього руденького співака на руках Мирика чи дідуся Ларика, на огорожі балкона чи просто в польоті. А може, він у вас кращим вийде, коли сидить і співає?

Звичайно, малятка, ви всі любите казочки. А чи пробували ви коли-небудь скласти невеличку казочку? Казка — це такий розповідний твір (буває народним і створеним письменниками, у тому числі й віршованим), у якому діють тварини (свійські й дикі), рослини, явища природи та люди, бо всі говорять людською мовою. Спробуйте скласти найпростішу казочку про горобчика.

А зараз мийте ручки, ніжки, вуха — і стрімголов у ліжечка, бо час спати й прекрасні сни зустрічати.

На добраніч, малята!

Вельмишановні батьки!

Якщо ви справді хочете, щоб ваші малятка, любі хлопчики й дівчатка, зросли розумними, людяними, щиросердними, талановитими, знайдіть для них і придбайте такі видання (засвойте їх самі, перекажіть хлоп'яткам бодай половину їхнього змісту та зацкавте своїх майбутніх геніїв):

1. Грабовський Я. Цілком приручений чоловік (у кн.: Муха з капризами. Переклад з польської) (будь-яке видання).

2. Платонов А. Любов до Батьківщини, або подорож горобця (у кн.: Кінь з рожевою гривею. — Москва, 1988. — С. 336–343) (рос. мовою).

3. Сухомлинський В. Казки школи під голубим небом. — Київ, 1991.

4. Українська народна казка «Горобець-молодець» (у кн.: Дивна сопілка. Українські народні казки. — Київ, 1972. — С. 47–50).

Хай щастить!

*Добрий день, наші любі малятка,
славні хлопчики й дівчатка!
Сідайте зручненько і слухайте уважненько
найбільш правдиву історію про собачку Знайду
та її господаря інженера-комп'ютерника
Броніслава Федоріва, який урятував її від загибелі,
і як далі склалися їхні взаємини.
А розповідь так і назвемо:*

ЗНАЙДА ТА ІНЖЕНЕР-КОМП'ЮТЕРНИК

Повертався глухої ночі інженер-комп'ютерник Броніслав Федорів з роботи. Було це ну прямо напроти цирку. Дивиться — досить таки велика собача зграя вовтузиться маленьке руденьке собачатко. Причому одні здорові пскори несамовито гавкають, а інші, такі ж здоровані, прагнуть укусити те собачатко. Гамір страшний! І зупинився інженер-комп'ютерник, і хоч не дуже голосно, але владно крикнув:

— Гей ви, здорові собаки Лобуренки! І вам не соромно всім разом отак на малесеньке собачатко налетіти? — інженер-комп'ютерник тупнув ногою, потім другою. — Ось як візьму дрич, то я вам покажу, як несправедливими бути...

Не знаю, чи слова, чи ще щось вплинуло на цю величезну зграю собацюр, але вони припинили нападати на собачатко, замовкли, якось спантеличено (надворі глупа ніч, та оця зграя напала б на того інженера-комп'ютерника, і залишився б від нього лише дипломатик-портфелик) підняли голови, глянули на молодого чоловіка і знітилися. Маленьке собачатко скористалося моментом і стрімголов метнулося з небезпечного

кола собак. Воно заховалося за спиною свого рятівника, а той посварився на собачу зграю кулаком:

— Дивіться мені, не нападайте всі на слабенького, а бийтеся один на один, здоровий зі здоровим, а то... — і він не сказав, що буде в такому разі, а розвернувся й попрямував собі, тільки зараз збагнувши, що його втручання безпосередньо для нього могло скінчитися погано.

Спантеличені, зніяковілі собацори почали розходитися.

Будемо пам'ятати: сучасні вчені стверджують, що в 99 випадках зі 100 напад собак на людей можна попередити, адже як серед людей, так і серед собак є особистості, схильні до психічних відхилень³.

...Інженер-комп'ютерник поволі побрів до центру міста, а це майже година часу, а потім ще хвилин сорок.

У ті дні ліфти вимикали о 23 годині. Коли Броніслав Федорів дочимчикував до свого під'їзду, здивувався — маленьке руденьке собачатко так само чимчикувало за ним.

— Ти що, вирішила до мене пристати? — спитав просто так, на що собака замотиляло бубликом свого хвостика, заскиглило, явно просячись на руки.

— Ну-ну, — мовив інженер-комп'ютерник та став підійматись на шостий поверх пішки. І побачив біля дверей квартири оте руде собачатко.

— Так ти й справді думаєш стати моєю знахідкою? — перепитав інженер, батько двох діточок, і відчинив двері.

Собачатко негайно вскочило до квартири, оббігло всі кімнати, кухню, безпомильно визначило ліжко свого рятівника й тихесенько шмигнуло під нього.

Уранці, а це був день народження донечки Оленьки, Броніслав вигукнув:

³ Факты, 10.08.2000, № 145. С. 7.

— А зараз фокус! Оленьці на день народження — сюрприз, — і він тричі плеснув у долоні, мов той факір або чародій. З-під ліжка господаря сім'ї виповзло, ніяковіючи, оте маленьке руденьке собачатко, яке вчора тато Броніслав урятував і яке віддано пішло за ним. — Це подарунок Ользі на день народження. І звать це диво Знайда.

Знайда вмить усе зрозуміла, встала на задні лапки, а передніми замахала часто-часто. Тоді вона підійшла до кожного члена сім'ї, причому враховуючи ранги — спершу татові лизнула руку, потім театральню вклонилася, витягнувши передні лапки й поклавши мордочку на них, матусі-господині, те ж саме Оленьці, і насамкінець шестилітньому Дмитрику.

— Циркачка! — сказав Дмитрик про Знайду.

— Чарівна! — додала Оленька.

— Цього ще нам не вистачало, — тихесенько мовила мама Таня.

— Хай живе, — ствердно сказав тато, як підписав вирок.

На тому й погодились.

Матуся забідкалась, що саме покласти Знайді на місце, який шматок ковдри чи ряднини, і де саме визначити те місце. Одностайно вирішили — ось тут, у кутку коридору. Господиня взяла досить великий шмат ще прекрасної ряднини, прослала в коридорі й сказала:

— Знайдо, місце! — і поплескала долонею, указуючи на цю підстилку.

Знайда оглянула всіх, зайшла на ряднину, посиділа якусь хвилю, а потім схопила краєчок зубами і потягла те своє «місце» на кухню, під стіл, звідки переможно сповістила:

— Гав, гав, гав! — що в перекладі з собачої мови означало: «Якщо милі господарі не дуже будуть заперечувати,

то моє місце буде саме тут. Спасибі, що слухали», — і Знайда замахала бубликоподібним хвостиком.

Усі засміялися, а господар-голова Броніслав, який інженер-комп'ютерник, нахилився (Знайда враз вискочила), погладив собаку й сказав:

— Ну що ж, хай буде так!

А Знайда у відповідь застрибала, заскавчала, а потім стала на задні лапки і кілька разів обернулася навколо своєї осі, нагнулася.

— Мамо, та вона ще й пірует танцює! — вигукнула імениниця.

Ось так Знайда знайшла собі сім'ю, де і залишилась назавжди.

Дмитрик якось гладив це собака і звернув увагу, що в неї переламані (перебиті?) два ребра. Якби ж тваринка могла розповісти, що пережила, які жахи їй довелося зустріти, перенести, витримати, щоб знайти справжнього рятівника! Але собаки нічого не можуть розповідати, адже загальновідомо, що розмовляти вміють лише люди.

У сім'ї Броніслава Федоріва навіть склався такий ритуал: того, хто виходить з дому, Знайда проводить до дверей, стрибає, цілує й повертається на своє місце чи радо носить по квартирі. Але коли з дому йде інженер-комп'ютерник Броніслав, Знайда стає на задні лапки, проводить господаря, потім лягає на живіт, мордочкою до дверей, і в такий спосіб чекає його повернення. Вона точно знає, хто саме з сім'ї повернувся додому й дзвонить у двері, тоді вона (правда, для кожного по-різному) заходить гавкотом, кличе присутнього в домі, щоб відчинив двері, радо зустрічає прибулого, стрибає аж на груди. А саме ж малесеньке!

І лише господаря зустрічає інакше. Вона пробує басом оповістити: «Гав-гав-гав-гав!» — «Прийшов наш господар!» А коли відчиняються двері, вона вже стоїть на задніх лапках, задкує, даючи пройти Броніславу, притискає до голови вуха і... не повірите — дарує свою милу собачу посмішку!

Так стоїть на задніх лапках і витанцьовує Знайда, аж поки господар підхопить її на руки й попестить, як дитину. Отаке створіння собачатко Знайда.

Вона швидко, практично з першого погляду визначала близьких родичів господарів: бабусь, дідусів, тіток, дядьків, племінників. Вона ніби знала родовід сім'ї свого рятівника, посміливішала, і коли хто прибував у гості, пхала свого маленького носика до сумки. «А мені що?» — ніби запитувала. А коли Знайді не приносили якихось ласощів, надувала губки, ну як дитина, відходила й, ображена, довго не звертала уваги на таких гостей.

Коли ж господар-рятівник від'їздив у відрядження, вона довго лежала біля дверей у позі чекання, й аж тоді, як господиня підходила, розповідала, коли він повернеться, дозволяла відвести себе на інше місце.

Знайда й зараз живе в цій сім'ї, хоча значно постарішала, адже від її порятунку інженером-комп'ютерником минуло 12 літ.

І здається, що не її знайшли тоді, а це вона знайшла родину.

Поводиться, як і в перший день зустрічі з сім'єю, хоча вона вже й старенька собача бабуся. Що поробиш, таке життя. І лише інколи Знайда стає сумною, можливо, пригадує своє давнє життя ще до того?

Хто його знає, про що думає Знайда, але ж згадує, пам'ятає...

Ну як, мої славні малюта, любі хлопчики й дівчатка, чи сподобалась вам найправдивіша розповідна картинка про собачатко-знахідку та інженера-комп'ютерника Броніслава Федоріва?

Перекажіть цю звичайну історію своїм одноліткам, які не чули правдивих розповідних картинок бабусі Ярини. А ми з вами запам'ятаємо ще й таке:

◦ Не обов'язково у великого собаки велике серце, інколи — ну просто собачатко, а має серце, благородніше, ніж у цілої зграї здорованів.

◦ Собаки всіх професій мають право на існування, крім собак-убивць і скажених (невеликовно хворих).

◦ Люди, які працюють із собаками чи виховують їх (наприклад, у розплідниках, де розводять породистих собак), зветься кінологами. Так само називаються й собаководи, що працюють разом зі своїми вихованцями в міліції, на кордонах чи на іншій службі, де не обійтися без собак, їхнього нюху, що майже в 5 тисяч разів сильніший від людського, і слуху, адже собака чує набагато краще від нас.

Багато порід собак у світі. Наприклад, ротвейлерів брати на виховання слід лише людям з твердим характером, сильним натуром, інакше в сім'ї може статися трагедія. Усе ж краще товаришувати із сердечним собакою, аніж зі зрадливою чи агресивною істотою.

І насамкінець маленька сміховинка.

Розмовляють хлопчик Русланчик і дівчинка Іванка.

— А ти знаєш, Русику, що на світі бувають собаки, розумніші за людей?

— Такого не буває.

— А от і буває! У нас самих жив такий собака!

— І де ж він, Іванко?

— Утік до інших...

Усі знають, що скласти гумореску, та ще й коротесеньку, зовсім нелегко. А ви спробуйте, складіть, у вас обов'язково вийде. Можете почати гумореску так: «Жили собі два собаки — Бровко та Рябко. І от одного разу...»

Далі продовжте, будь ласка, самі. Домовились?

А тепер, малятка, швидше вкладайтесь у ліжечка, бо вечір — це добре, а ранок — краще. Або так: «Ранок вечора мудріший». Тож на добраніч, і хай вам насняться найкращі сни!

Вельмишановні батьки!

Якщо ви справді хочете, щоб ваші малятка, любі хлопчики й дівчатка, зросли розумними, людяними, щиросердними, талановитими, знайдіть для них і придбайте такі видання (засвойте їх самі, перекажіть хлоп'яткам бодай половину їхнього змісту та зацікавте своїх майбутніх геніїв):

1. Дружище Тобік. Оповідання про собак. — Москва, 1971. (рос. мовою).
2. Пшимановський Я. Чотири танкісти і пес. — Київ, 1968.
3. Троепольський Г. Білий Бім Чорне Вухо. — Київ, 1974 (й інші видання).
4. Українська народна казка «Сірко» (у кн.: Українські народні казки. — Київ, 1996. — С. 103–105) (або будь-яке інше видання).

Хай щастить!

*Дорогі наші малятка, любі хлопчики й дівчатка!
Умоцуйтеся зручненько і слухайте уважненько.
Сьогодні для вас класична найправдивіша історія
про сіро-чорних гав, яку можна назвати*

ГАВИНА ЦАРІВНА

Якщо вийти з готелю «Дніпро» й попрямувати до ліцею, обов'язково слід пройти перехрестя і через цей ось мікроскопічний скверик, а в ньому не оминати кількох сміттєзбиральних баків, біля яких завзято господарюють з півсотні крикливих граків і кільканадцять гав. Вони між собою не ворогують, мирно шукають харчові покидьки та ласують ними, абсолютно відкрито, начхавши на будь-які проблеми.

Аж ось ідуть криворіжці, душ так з десять. Ідуть собі до ліцею, у якому відбувається якась наукова нарада чи конференція.

Коли порівнялися з тим «золотим дном» для гав і граків, безпритульних собак і котів, наш земляк, молодий дідусь Павлусь, якого в делегації всі чомусь звали Несподіваним, зупинився й голосно мовив:

— Хочете, дорогі мої земляки, неповторні криворіжці, я покажу вам несподіваний фокус?

І ще ніхто не встиг нічого відповісти, як Несподіваний дідусь Павлусь обернувся лицем до птаства й заговорив:

— О мої неповторні гави! Я ніколи не зустрічав стільки вас разом та ще й у сусідстві з граками. І щоб усі були такими величавими, несподівано добрими, відчайдушно красивими!..

Здавалось, гави зовсім не слухали слів і не дивились на Несподіваного дідуся Павлуся, але крутили головами та ще ніби щільнішим потоком гайворонячого базікання заговорили-забалакали по-своєму. Несподіваний дідусь Павлусь продовжував:

— Особливо чарівна ота, що йде ліворуч крайньою. Погляньте, як вона вигинає свої грудочки. Боже, чи то не ваша цариця, а може, царівна? Я такої пташиної постави ще не бачив. Їй-право, якщо вона не цариця й не царівна, то напевне переможниця конкурсу «Міс Гав'яча Красуня»!

Він продовжував говорити й говорити такі теплі слова, що, здавалося, якби їх адресувати якійсь крижинці, вона вмить розтане від тепла і ніжності.

Тож і серед гав відбувалося щось незвичайне: вони почали не просто ходити, а якимось кумедно підстрибувати.

— Надзвичайні гави, що мандрують, мов пави, а знайдіть можливість продемонструвати, що мене зрозуміли; зумійте показати нам щось неординарне, незвичне...

І ще Несподіваний дідусь Павлусь продовжував щось говорити, як усі гави знялися зграєю, пролетіли над сміттезбиральними баками, а потім... О диво! Гави всією зграєю пролетіли над делегацією криворіжців, а одна з них (усі подумали, що саме та, схожа на царицю чи царівну гав) опустилась найнижче, промчала над самісінькими головами людей і Несподіваному дідусю Павлусю крилом збила з голови капелюха.

Від подиву всі криворіжці пороззявляли роти, хтось прошепотів: «Оце так фокус!» А самі гави знялися високо над деревами скверу, покружляли над спантеличеними людьми і розтанули в небі. Тільки ще довгенько в повітрі бриніло «Кар-р-р! Кар-р-р! Кар-р-р!»

Несподіваний дідусь Павлусь підняв свого капелюха, обтрусив його, одягнув на голову.

— Оце так несподіванка, — стиха мовив, сам дуже здивований.

— Розкажи кому, — сказала керівник делегації криво-ріжців Раїса Микитівна, — не повірять.

— І справді, чудасія. І таке враження, ніби птахи зрозуміли людську мову...

— А чому б і ні, — втрутився Анатолій Іванович. — Я колись бачив ікону «Проповідь святого Франциска перед птахами». Значить, таке можливе.

Тоді сказав сам Несподіваний дідусь Павлусь:

— Це нагадування людям, щоб не ловили ґав, щоб завжди лишалися людьми. Стався до всього живого по-людськи, спробуй зрозуміти кожную пташку й кожную комашку — і відкриється тобі велика таємниця співжиття людини з живою природою.

Дорогі наші малятка, любі хлопчики й дівчатка, а тепер насамкінець невеличка баечка, що виникла дуже-дуже давно, майже три тисячі років тому. Тоді цю баечку опрацював давньогрецький поет-філософ Езоп. Але послухайте її не в поетичному перекладі, а так, як вона виникла й звучала в народі.

Ґава і Лисиця

Ґаві бог послав шматочок бринзи (це солоний сир з овечого молока). Ґава залетіла на дерево, зібралася з'їсти той сир. Аж ось біг Лис, почув він запах сиру й вирішив обдурити Ґаву, забрати сир, щоб самому поласувати ним.

— Гей ти, красуне Гава! — сказав Лис. — Я чув, що тебе навчили добре співати. А в тебе, усім відомо, голос чарівний, заспівай щось. Благаю!

Гава, спантеличена й похвалою затьмарена, каркнула, а сир і випав. Лис умить підхопив його та швиденько втік.

Ну що? Чи слід роззявляти рота на безпідставну похвалу? Роззявляй, якщо хочеш позбутися власного сиру⁴...

Ну як, дорогі наші малятка, любі хлопчики й дівчатка, чи сподобалась вам сьогоднішня розповідь про братів наших менших? Якщо так, то розкажіть завтра тим, хто не слухав чарівних картинок бабусі Ярини. Тільки розповідаючи, обов'язково скажіть, що ця картинка, як і всі інші, узята з життя, вона насправді мала місце в Києві, біля готелю «Дніпро», у листопаді 1999 року.

От сьогодні ви познайомилися з класичною розповідною картинкою бабусі Ярини та з невеличкою давньою байкою. Під байкою прийнято розуміти такий прозовий або віршований твір, у якому діють тварини, птахи, комахи, риби, й усі розмовляють людською мовою, і обов'язково є моралізаторський висновок.

Спробуйте, будь ласка, скласти свою першу байку, у якій діятимуть Грак і, припустимо, Сорока. То ж якими людськими якостями наділимо Грака? А якими Сороку? Що вони робитимуть? А який моралізаторський висновок із вашої історії?

І ще завтра намалюйте гав, можна царицю з вигнутою грудкою, з короною на голові. Придивляйтесь до цих птахів, які раніше жили в полі, а зараз їх усе більше в містах і селах.

⁴ Літературний переклад варіанту Георгія Санжаровського, м. Дніпропетровськ, 1950. Друкується вперше.

Вельмишановні батьки!

Якщо ви справді хочете, щоб ваші малюки, любі хлопчики й дівчатка, зросли розумними, людяними, щиросердними, талановитими, знайдіть для них і придбайте такі видання (засвойте їх самі, перекажіть хлоп'яткам бодай половину їхнього змісту та зацікавте своїх майбутніх геніїв):

1. Грабовський Я. Муся (у кн.: Муха з капризами. Переклад з польської) (будь-яке видання).

2. Кінь з рожевою гривею. — Москва, 1988. (Рос. мовою).

3. Толстой Л. М. Пташка (у кн.: Кошеня. — Ленінград, 1985) (рос. мовою).

4. Українська народна казка «Вороняча парасолька» (у кн.: Казки Буковини. Казки Верховини. — Ужгород, 1968. — С. 19–23).

Хай щастить!

*Добрий вечір, дорогі малятка, любі хлопчики й дівчатка!
Умоцуйтеся гарненько і слухайте уважненько.
Сьогодні найправдивіша розповідна картинка бабусі Ярини
присвячується хлопчику Данилку
і його чотирилапому другові Бояну, який з малого цуценятка
виріс у великого собаку породи сенбернар
(це такі кудлаті й мордаті богатирі,
на яких можна дітей катати верхи, вони здатні
сани тягати й людей у горах та у воді рятувати).
Жили вони поруч, собака Боян і хлопчик Данилко,
тож так і назвемо цю розповідь:*

Боян і Данилко

Коли Данилків тато приніс синові кудлате цуценя, в якому не можна було розгледіти, де хвіст, а де голова — суцільний кудлатий клубочок, та й годі, то спершу вирішили назвати той клубочок на лапках Кудлатком. Усі домашні, дорослі й малі, погодилися; заморські собачі імена Джек, Рекс, Бой, Стів, Лорд негайно відкинули, бо ж існують прекрасні собачі прізвиська Лапко, Рябко, Дружок, Дозор, Сірко та інші, хоча й вони теж якось не пасували цьому кудлатому рудувато-білому клубочку. То й вирішили — Кудлатко.

Якось Данилків братик грав на гітарі, Кудлатко враз підвівся на задні лапки й у такт музиці заспівав не по-собачому, а ще по-щенячому:

— Тяв, тяв, тяв! Тяв, тяв, тяв!

Усі присутні так і завмерли від здивування: ще й не собака, так собі, цуценятко, ніким ще не вчене, а співає! Ні, не

вие, як це трапляється, під якусь пісню чи танцювальну мелодію, а співає в такт їм. Придивилися, поекспериментували з грою на баяні, програванням на магнітофоні записів народних пісень — майбутній соліст собачої філармонії неодмінно підспівував.

— І який же він Кудлатко, коли він справжній тобі співак, співець... Ну як його? Отой, що в давнину співав...

— Боян?

— Так, Боян!

— Воно то так, але людським ім'ям називати тварину якось не прийнято...

Сперечалися довго, у кожного були свої аргументи. Але зійшлися на тому, що Боян — власне й не ім'я, а загальна назва. У найдавнішому літописі України — «Велесовій книзі» — згадується такий співець і 14 Боянових збірок пісень (за кількістю тогочасних племен). У славнозвісному «Слові про Ігорів похід» також діє Боян...

— Наші пращури не образяться, коли таким ім'ям ми назвемо цього милого співака породи сенбернар, — сказав найстарший братик Григорій.

На тому й погодились... І треба ж було статись такому, що Боян на своє нове ім'я почав відгукуватися враз, і краще, ніж на попереднє, ніби це прізвисько було дане йому він народження. І за Данилком він бігав, «як куций за возом», часто навіть випереджаючи події.

Хлопчик лише почне збиратися на Річище — а Боян уже біля хвіртки чекає. Отак і жили поруч два різних серця — Данилкове людське та Боянове собаче. Друзі довіряли, поважали й любили одне одного.

На річці Боян завжди плавав поряд зі своїм Данилком, аби бува чогось не трапилось. Але якось Боян залишився на березі стрімкої річки Ревун, сестри ріки Річище, раптом йому

здалося, що Данилко тоне. З якою силою собаку Бояна кинуло у хвилі! Як швидко він опинився поряд зі своїм улюбленим юним господарем! Він схопив його за передпліччя й таки витяг на берег, хоча хлопчик і пручався. Але ж Боян рятував Данилка...

Отак летів час, Боянові вже виповнилося три роки, це зрілий собака, а Данилкові — тринадцять з половиною. Що там трапилось, ніхто не знає, тільки сусіди грішили на третю мачуху, яка прийшла до сім'ї Данилка. Не будемо в тому копірситися, то зовсім інша тема.

А от коли Данилко почав складати пару своєї білизни, сорочечку, що там було з туалетного приладдя, Боян занепокоївся не на жарт. Він в'юном крутився навколо хлопчика, а той ніби його й не помічав; собака підбігав до господаря й господині, цікавлячись, що то означає, куди збирається Данилко, але пса злісно відганяли: «Не вештайся тут! Марш на місце, у будку!» А то й ще стусана давали...

Нарешті Данилко вийшов на подвір'я з маленьким фанерним чемоданчиком у руках. Він присів навшпиньки, обійняв кудлату морду вірного друга, й гіркі сльози бризнули з очей, упали на Бояна, колишнього Кудлатка, і тринадцятиз-половиною-літній хлопчик зарідав. Ні батько, ні мачуха на подвір'я не вийшли. І тоді вперше за своє життя Боян не заспівав, а завив, і це виття було таким надривним, що його почули всі сусіди.

Данилко поцілував собаку, стрімголов вилетів за хвіртку, защебнув її.

Тієї ж миті сонце почорніло, зібралися хмари, на душі стало сморідно, а собака вив, мов на погибель чи ховав кого. Тепер ми можемо сказати, що собака відчув розлуку з улюбленим юним господарем і, як міг, виливав свою душу...

Ніхто не бачив, як Боян перелетів через високий паркан, як у кілька стрибків догнав Данилка, поклав йому на груди свої досить таки великі лапи і, скиглячи, ніби вибачаючись, просив не виїздити, не покидати його, гаряче лизав лице друга. Данилко теж розхвилювався, цілував Боянову морду й шепотів:

— Я не можу не їхати, так склалося... А ти повертайся на місце (це слово Боян знав), іди до будки (і це слово відданий пес знав), а я поїду світ за очі...

Данилко ще хотів поділитися тим, чому змушений виїздити, та хоча друг найсправжнісінький, але чи зрозуміє, адже він — усього лиш собака...

А цей «усього лиш» собака таки зрозумів. Поволіповолі, хитаючись, мов очманіла людина, повернув назад. Він не помітив, як минув садиби Величків, Кучерів, Буцикіних, він бачив лише свою будку, до якої добрів ледь живим.

Більше з будки він так і не виліз, усе чекав, що повернеться Данилко, покличе його, вони разом побіжать на Ревун, Річище чи на Бугай — невеличку річечку, що протікала найближче до хазяйської садиби. Але хлопчик так і не з'явився, а Боян так і не виліз із будки...

Через багато, дуже багато літ, майже 50, Данило Матвійович Правденко повідав мені цю невігадану неповторну розповідну картинку-історію, часто змахуючи сльози. Вони більше не зустрілись. Через майже 50 років Данилко, уже давно Данило Матвійович, дізнався про долю співака сенбернара Бояна, який так і не став солістом собачої філармонії, бо дуже любив одного хлопчика...

А тепер, наші любі хлопчики й дівчатка, маленька народна усмішка про собак.

— Скажіть, будь ласка, ваш собака кусається?

— Ні.

— Песику, привіт, — протягує руку до собаки перехожий, і собака тут же його кусає.

— Так ви ж казали, що не кусається! — обурено кричить перехожий.

— А це не мій собака⁵.

Так трапляється, що з цікавими історіями про собак ми зустрічаємося часто, особливо з маленькими сміховинками. А їх написати зовсім нелегко. От, наприклад, ще одна. У ній розмовляють два чоловіки про собаку. Усього кілька фраз — а смішно.

Говорять двоє друзів, «нових українців»:

— Ти знаєш, Степане Михайловичу, мій собака зовсім лінивий став.

— А що трапилось, Миколо Петровичу?

— Раніше, щоб погуляти, він приносив нашійник і поводок, а тепер — ключі від «Мерседеса».

Спробуйте самі скласти сміховинку, у якій діють двоє людей і собака. Щастя вам!

Ну ось, мої любі хлопчики й дівчатка, скінчилася ще одна найправдивіша розповідна картинка від бабусі Ярини. Якщо сподобалась, перекажіть тим, хто не чув, і додайте таке:

⁵ Хэсед Шалом, червень 2000, № 3. С. 15. Українською мовою вперше.

◦ Хто із собаками в дружбі зростає, той щире і добре серце має.

◦ Якби собаки та й мову людську здобули б, вони світ перевернули б.

◦ Не все котові масниця, а собаці людяність лише сниться.

А на завтра попросіть батьків, щоб поставили вам і прогнали пісню «Пропає мій собака».

Розучіть цю пісню в перекладі українською мовою й обов'язково намалюйте улюбленого собаку чи цуценятка.

Та все це буде завтра, а сьогодні будьте слухняні, мийтеся у ванні та вкладайтеся спатоньки.

І хай вам насняться чудові-пречудові сни!

На добраніч, любі хлопчики й дівчатка, наші славні малятка.

Вельмишановні батьки!

Якщо ви справді хочете, щоб ваші малятка, любі хлопчики й дівчатка, зросли розумними, людяними, щиросердними, талановитими, знайдіть для них і придбайте такі видання (засвойте їх самі, перекажіть хлоп'яткам бодай половину їхнього змісту та зацікавте своїх майбутніх геніїв):

1. Букатевич Ю. В. Мисливське собаківництво. — Київ, 1993.
2. Пришвін М. Лисичин хліб (у кн.: Кінь з рожевою гривею. — Москва, 1968. — С. 60–88) (рос. мовою).
3. Як собака собі друга знайшов. Бурятська народна казка. Переклад Марії Пригари. — Київ, 1979.
4. Українська народна казка «Цар-собака» (у кн.: Біда і щастя. Казка. — Ужгород, 1962. — С. 11–16).

Хай щастить!

*Добрий вечір, малятка, любі хлопчики й дівчатка!
Умоцуйтесь зручненько і слухайте гарненько.
Сьогодні моя розповідна картинка буде про дивного вужа,
який урятував людині життя.*

Вуж — це такий полоз, що дуже схожий на гадюку, але зовсім не отруйний, у нього немає отруйних зубів; на голові у вужа — оранжевий трикутничок, живіт — біло-рожевий, спинка — темно-сіра. До вужів зовсім близькі жовтобрюхи, теж полози і теж неотруйні змії, такі собі золотаві вужі.

Деякі вчені (наприклад завідувача кафедрою зоології Херсонського державного педагогічного університету, кандидат біологічних наук Людмила Юріївна Русина) стверджують, що полози, зокрема й вужі, не можуть пам'ятати добра й бути вдячними, вони взагалі не можуть мислити, бо мають низькі розумові здібності.

*Тоді як же зрозуміти події, що відбулися з дідусем Терентієм
і великим півтораметровим вужем?
Адже вони потоваришували, і це стало основою
розповідної картинки, яку можна назвати*

ВУЖ-РЯТІВНИК

Дід Терешко влітку любив спати на подвір'ї, де в нього було спеціально обладнане дерев'яне ліжко. Якось він помітив, що подвір'ям повзає вуж, десь так із півтора метри завдовжки. Спершу дідусь Терентій перелякався: чи, бува, не гадюка? А коли придивився, заспокоївся і зрадів — таки

вуж, неотруйний, корисний для людини полоз, бо вужі, як і жовтобрюхи, крім жаб, полкують на мишей та іншу шкідливу дрібноту. Існує така прикмета: там, де живуть вужі, отруйні гадюки майже не з'являються, хіба що переповзають територію, коли кудись рухаються (значить, мігрують). І почав дідусь Терен — як називали його хлопчачки — підготовувати того великого вужа. То молочка йому в баночці залишить, то живої рибки, то навіть оту зелено-чорну жабу посадить до відкритої банки (від такої жаби багато шкоди, бо вона споживає корисних комах).

Із часом помітив дідусь Терен, що вуж ніби посміливішав, усе частіше виповзав зі своїх схованок і ніби навмисне демонстрував дідусеві: «А ось і я! Я давно спостерігаю за тобою. Добре, що твої дітлахи мене не бачать, бо ще сплутають із гадюкою степовою, лісовичкою, болотянкою або чорною, адже хоча й нечасто, але заповзають у наші краї отруйні плазуни (навіть гюрза), тоді мені лихо буде».

Може, так вуж і не думав, бо вчені позбавляють усіх гадів здатності мислити, зате так думав дідусь Терен, і це вже точно.

Настільки ж точно можна твердити, що й дідусеві Терену, й вужу Жуву (це так господар назвав вужа: якщо прочитати це слово звично — вуж, а назад — Жув) спілкування було приємним.

Коли було особливо спекотно навіть у затінку, дідусь Терен лягав у своє ліжко під грушею й кликав приятеля-плазуна:

— Жуве, Жуве!

І вуж приповзав. Кумедно звиваючись навколо ніжки, заповзав на дідове ліжко, причому задоволено потихеньку сичав. Навіть не сичав, як усі полози, а якомось посичував, і очі не ставали страшно-скляними й бридко-нерухомими, були так собі, мирними.

Дідусь тихенько розмовляв з вужем, тендітно погладжував і поволі засинав. Ставав нерухомим і вуж — згорнений клубочком, лежав спокійний і величавий.

Розповідав потім дідусь Терен сусідам про це, так ніхто не повірив. Повірили власні діти й онуки, але дідусь просив їх не шукати зустрічі з вужем Жувом: «Будьте певні, він вас усіх знає, звичайно, бачив, але що поробиш, ця тварина веде утаємничений спосіб життя і дуже любить за всіма спостерігати, тільки щоб при тому його ніхто не бачив.»

Так і жили собі, а точніше, співіснували поруч людина і вуж, Цар природи (це людський рід) і полоз, створений, за легендою, з праху земного.

Та якось перед ранком — це було в першу неділю теплого серпня — дідусь Терен прокинувся від дивного відчуття: у нього на грудях стрибав вуж, у кільця скручений. Жув достеменно хотів розбудити свого приятеля — людину.

— Що трапилось, Жуве? — запитав спросоння дідусь.

Вуж, переконавшись, що чоловік прокинувся, грізно засичав і стрімголов спустився з ліжка. Дідусь Терен глянув услід — і отетерів: вуж Жув сичав на здоровенну отруйну гадюку, яка повзла до ліжка дідуся! Про таких розповідають страшні історії: вони не чекають нападу, як, наприклад, очкові змії, а атакують першими; не застерігають перехожого, як гримучі змії, своїм тріскотом: «Обережно, а то вкушу!»; не влаштовують засідки, як анаконди. Така гадюка, мов гюрза, стрімголов нападає на все теплокровне. А людина, як відомо, є теплокровною, тож та гадина, відчувши джерело тепла, поповзла до Жувового товариша.

От учені твердять, що всі гади не мислять. Але ж звідки майже одомашнений (принаймні приручений) вуж зрозумів, що діду Терентію загрожує небезпека? Як здогадався

розбудити сплячу людину, а потім кинутись напереріз страшній безпощадній зміюці?

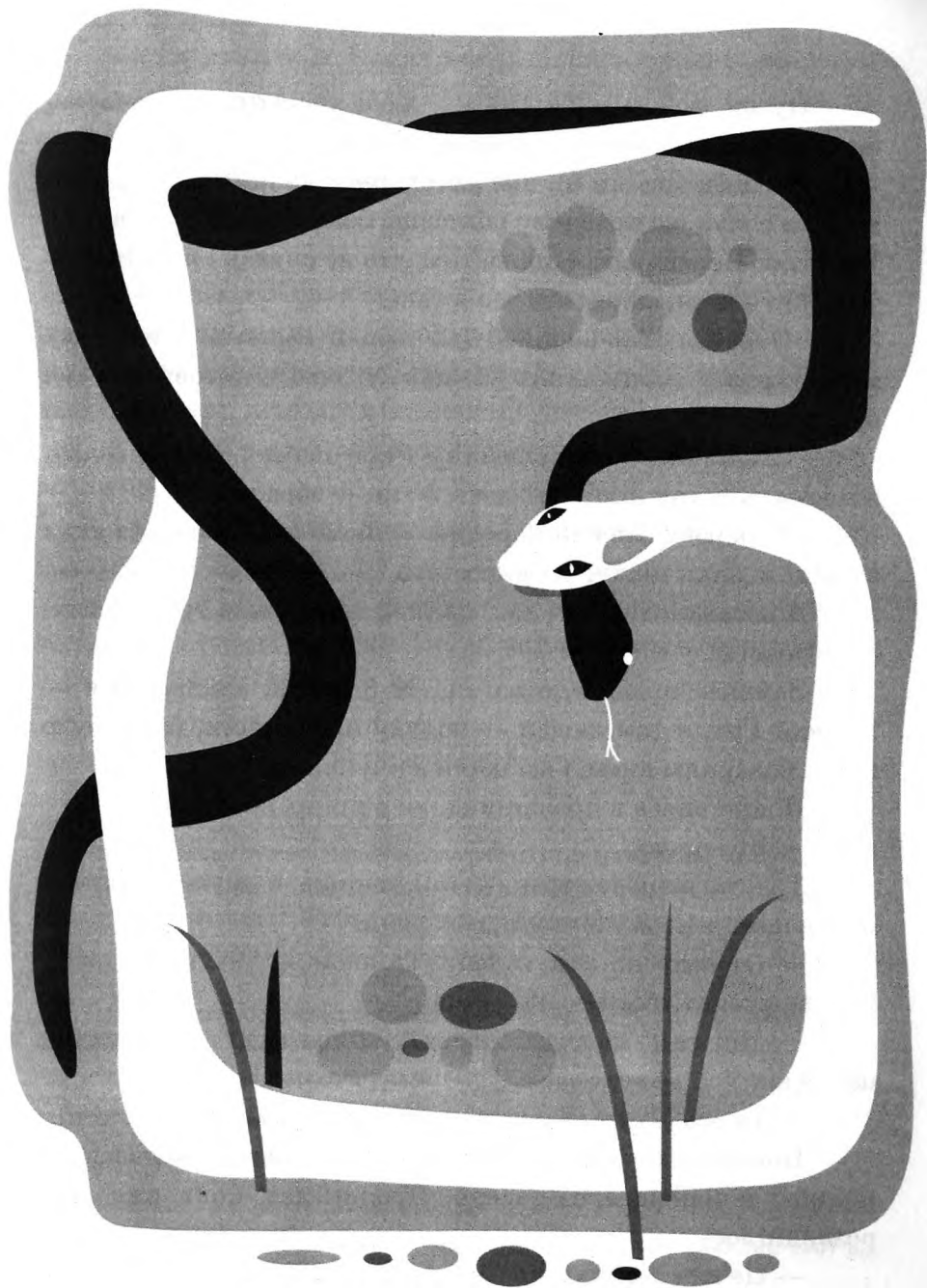
«Випадковість», — скаже хтось. Але тоді чому вуж не втік подалі, адже над ним теж нависла небезпека?

Вуж звивався перед гадюкою і сичав загрозово, ніби відганяв ворога. Змія теж сичала, потім підвела свою голову (дідусеві Терентію здалося, що з її очей вдарили малесенькі блискавки) й миттєво вкусила вужа. Укус припав десь на середину довгого тіла і радше нагадував короткий поцілунок (але ж гада!), а голова зміюки знов повернулась у попередню позицію, як перед укусом, значить, гадина ще раз ужалить. Це зрозуміли і дідусь Терентій, і вуж. І тоді, випереджаючи гадюку, Жув блискавично вхопив її біля самої голови й у смертельному двобої міцно, назавжди зімкнув щелепи. Зміюка вже ніколи не могла нікого вкусити, нікому завдати болю.

Це довго розповідається, та швидко відбувається. Дідусь Терентій схопив лопату й пересік нею гадюку навпіл, вуж у місці укусу почав роздуватися, але щелепи так і не розімкнув. Гадюка ще довго борсалась, пручалась, однак вирватись від вужа не змогла.

А сонечко повністю зійшло, воно освітило все подвір'я діда Терешка; навіть під грушею, де він спав, теж стало світло, і всі, хто приходив (а дідусь Терен покликав сусідів — і Полякових, і Якушевих, і Буцикіних, і Чоботів), бачили, як вуж тримав у своїй пащі смертоносну зміюку, чим урятував життя господареві обійстя.

А ще кажуть учені, що вужі та інші полози не пам'ятають добра, не здатні до осмислених учинків...

Ну як, дорогі мої малятка, любі хлопчики й дівчатка, чи сподобалась вам ця розповідна картинка бабусі Ярини?

Сподобалась чи ні, але погодьтесь, вельми цікаво, бо я вперше почув цю правдиву розповідь безпосередньо від дідуся Терентія. Перекажіть історію тим, хто не слухав і не читав її.

Ми з вами запам'ятаємо й таке:

◦ Отруйні змії корисні для людей своєю отрутою, яку відбирають у спеціальних установах, щоб виготовити з неї важливі ліки.

◦ Змією називають людину дуже погану, злу й підлу, а нормальну так ніхто не назве, бо це — образа.

◦ У гадюки завжди народяться лише гадюченята, з яких соколи та орли ніколи не виростуть.

А насамкінець для вас, малята, невеличка гумористична розповідь.

Зайшов чоловік до вагона № 5 поїзда «Запоріжжя — Кривий Ріг», а там людей — яблуку ніде впасти, бо це було перед базарним днем, і всі їхали з клунками.

Поцікавився в провідника, як в інших вагонах?

— Ще гірше...

Тоді чоловік поставив свого кошика в другому купе й почав щось у ньому шукати, говорячи:

— От лихо на мою голову. Та якби ж тільки на мою... Постраждають люди безневинно...

— Що там, чоловіче добрий, трапилось? — запитали пасажери.

— Та ось із цієї валізи втекли три вельми отруйні змії...

Пасажирів з купе як вітром здуло. Дядько вклався на полицю й майже враз заснув. Прокинувся, коли вже геть розвиднілось.

— Це вже Кривий Ріг? — спитав у кондуктора.

— Та який там Кривий Ріг! Якийсь дурень випустив цілу валізу отруйних змій, то наш вагон відчепили ще на станції «Колгоспна». Шукаємо тепер ті змії...

А може, змії тут і ні до чого?⁶

А завтра, мої славні малятка, любі хлопчики й дівчатка, ви пригадаєте, у яких українських народних казках діють змії («Змій Горинович», «Триголовий змії» та інші), а якщо не пригадаєте, попросіть батьків прочитати їх.

Спробуйте самі скласти невеличке оповідання або казочку про вужа.

І намалюйте, будь ласка, або Триголового Змія, або Змію-царівну, або просто мудру змію. Але це вже буде завтра.

А зараз мийтеся, бо незабаром у ліжечка. Уже сон ходить коло вікон і стукає у шибки. Нехай вам насняться сонячні сні.

На добраніч, любі!

Вельмишановні батьки!

Якщо ви справді хочете, щоб ваші малятка, любі хлопчики й дівчатка, зросли розумними, людяними, щиросердними, талановитими, знайдіть для них і придбайте такі видання (засвойте їх самі, перекажіть хлоп'яткам бодай половину їхнього змісту та зацікавте своїх майбутніх геніїв):

1. Артюшенко С. Жарт з пітоном. — Київ, 1981 (рос. мовою).
2. Зміїв перстень. Котик і собачка (у кн.: Семиліточка. Українські народні казки. — Київ, 1990. — С. 186–193).
3. Копиленко О. Хіба від нічого так тікають? (у кн.: Як вони поживають. — Київ, 1948. — С. 69–71).
4. Українська народна казка «Про козака і гадюку-царівну» (у кн.: Срібні воли. Казки гір і підгір'я в записках Степана Пушика. — Київ, 1995. — С. 80–82).

Хай щастить!

⁶ Записано від Миколи Петечка зі ст. Чортомлик, жовтень 1947 р., варіант.

*Добрий вечір, любі наші малятка,
дорогі хлопчики й дівчатка!*

*Умоцуйтесь зручненько і слухайте уважненько
сьогоднішню на диво правдиву картинку про kota Мурка,
який зовсім не ловив мишей, а лише муркотів,
за що й отримав таке ім'я. А ще кажуть,
що в таких лінивих котів миші вуса повідгризали.
Ну це лише людські терезені, бо як же то треба міцно спати,
щоб не чути, як миші вуса відгризують! Це вигадка.
А от те, що Мурко потоваришував з нашим Цвірінькалом,
прекрасним горобчиком-співаком, — то вже точно.
Про те, що вийшло з їхньої дружби, наша на диво правдива
розповідна картинка, яку назвемо*

МУРКО І ЦВІРІНЬКАЛО

Мурко — великий пухнастий, вайлуватий котяра. Кажуть, що він ніколи не ловив мишей. В усякому разі його ніхто й ніколи не бачив ані в грі з мишами, ані за полюванням на них, так само ніхто не помічав, щоб Мурко снідав, обідав чи вечеряв мишами.

Але Мирик (це маленький Мирославчик) помітив, що як би Мурко не відпочивав, одне його око постійно спостерігає за навколишнім.

Звичайно, Мурко помітив, що Мирик і дідусь Ларик виходять на балкон, кличуть співучого горобчика Цвірінькала та пригощають те пернате рудувате створіннячко крихтами.

Якось Мурко підстежив, як Мирик і дідусь Ларик зібрались виходити на балкон, і вмить з'явився поруч, тримаючи в зубах добрячий шмат пирога. До того ж кіт мурчав голосно, щоб на нього звернули увагу.

— Що тобі, Мурчику? — спитав Мирик. Побачивши пиріг, він здивувався: — То й ти хочеш пригостити Цвірінькала?

Кіт відчув, що його зрозуміли, й мало не зомлів, поважно пройшовся балконом і поклав свій шматок ласощів для горобчика.

— У мене був кум Митрофан, — розповів дідусь Ларіон, — так у нього ріс унікальний кіт Теразіні. От підуть усі на роботу, позачиняють вікна, квартирки і, звичайно, двері, а повернуться — одна квартира відчинена, на підвіконні лежить гороб'яче пір'я, а Теразіні лежить собі, ніби його мордочка не в пір'ї. Почали стежити, як йому це вдається. І колись побачили: Теразіні спершу відкривав квартиру — лапою зачіпав закривачку, тягнув униз (зависав на ній), квартира відчинялась. Потім брав зі своєї тарілки шматочок хліба чи грудочку каші, кришив на підвіконня зсередини приміщення (крізь вікно це добре видно) та на квартиру, а сам ховався. Горобців довго не доводилося чекати. Вони спершу видзьобували їжу на квартирці, кричали, сперечалися, а потім усе ж спускались на підвіконня. Тут уже зі схованки вилітав Теразіні, класичний досвідчений мисливець на горобців. Боюсь, аби й наш Мурко не виявився таким, його ж не запитаєш, словами не попередиш, не застережеш...

— А я попереджу, — сказав Мирик і звернувся до kota: — Ти якщо там щось задумав погане проти нашого Цвірінькала, май на увазі. Ти мене знаєш...

Кіт нічого не відповів. Та й що він міг сказати? Лише «Няв, няв»?

Дідусь Ларик демонстративно, щоб бачив Мурко, покришив його шматок пирога, насипав на долоню Мирика крихти. Хлопчик покликав:

— Цвірінькало, Цвірінькало, примчи до нас швиденько! Мирчик, дідусь Ларик і Мурко (у цей момент кіт нявкнув) принесли тобі смачненького.

Як завжди, Цвірінькало виконав свій нескладний ритуал, але проспівав дещо довшу тираду, з іншими звуками (ій-право, горобці розмовляють, є в них своя оригінальна мова), і лише потім вчепився за кінчики пальців Мирика й почав ласувати...

Дідусь Ларик поклав собі на коліна kota Мурка та прикрив його зверху долонею. Знаєте, коти — усе ж хижачки, а втратити беззахисного й довірливого Цвірінькала зовсім не хотілось.

Між іншим, газета «Комсомольська правда» в Україні оголошувала конкурс «Кіт-2000» під гаслом «Прославіть свого улюбленця на всю Україну!» Хід конкурсу засвідчив, що пухнасті улюбленці багатьох порід засвоїли більшість вимог комфортного життя в місті: вони прекрасно сидять на диванах, лежать на телевізорах, користуються унітазами тощо. Але ще не було розповіді про звички kota, подібного до Мурка. Ніхто не розповідав про таке володіння собою (Цвірінькало вицвірінькував на долоні хлопчика, а в Мурка не смикнувся жоден м'яз, не напружилась жодна жилка), про осмисленість дій (здогадався принести дещицю ласоців, чим завоював право входу на балкон, коли там Цвірінькало дає сольний концерт), про інтереси, далекі від полювання.

І от якось, коли Мурко підгледів відчинений балкон, він негайно взяв припасені гостинці, розкришив їх на огорожі та заховався серед балконних речей. Він довго, дуже довго чекав на появу Цвірінькала, а коли той з'явився й почав

ласувати котовими дарунками, Мурко розлігся, мов турецький паша на канапі, животом догори, лапки складені, ніби на молитву. І усім своїм виглядом демонстрував, що одержує найвищу насолоду. Він ніби думав: «Спрацювало, як у людей! Цвірінькало заспівав! Цвірінькало їв гостинці!» Пухнастий здоровило Мурко не витримав, його серце співало, то й він затагнув:

— Ня-а-а-ав!

Це, так би мовити, від усієї його котячої душі. Заспівав, нічого не чуючи, нічого не бачачи, бо від насолоди навіть очі заплющив.

Коли закінчив співати й озирнувся, поряд уже не було Цвірінькала чи інших горобчиків, Мурко лежав сам-один на балконі. Тоді він зрозумів, що не завжди про свою найвищу насолоду треба кричати на весь світ.

У наступні зустрічі Мурко вже не кричав, він просто вмощувався десь зверху, завмирав, ніби знав, що рух налякає крихітку Цвірінькала, і просто з насолодою спостерігав ідилічну картинку. З часом він насмілився муркотіти, і це муркотіння горобчика не лякало.

Щасливий Мурко, певно, думав, що він співає разом із Цвірінькалом чи то Цвірінькало йому підспівує, що в них справжній дуєт. А що? Так воно й було насправді, можливо.

Ну як, любі наші хлопчики й дівчатка, чи сподобалась вам на диво правдива розповідь про розумного Мурка, співучого Цвірінькала і про те, як вони потоваришували?

Перекажіть цю розповідь тим друзям, які її не слухали, а завтра намалюйте, будь ласка, як Цвірінькало стрибає на балконній огорожі та співає, а кіт Мурко задоволено слухає його спів.

А насамкінець послухайте стародавню коротесеньку легенду про те, чому коти й собаки ворогують.

В одній звірячій країні на вулиці Котячій жив і працював собі кравець — майстер хутряних шапок. А на вулиці Собачій такого кравця не було.

І ось один собака на прізвище Гавкаленко прийшов на вулицю Котячу до кравця Нявкаленка й замовив йому шапку з вовчого хутра.

— Через місяць примірка, — сказав кравець.

Та через місяць шапка ще не була готова. І через два місяці пес Гавкаленко не отримав своєї шапки.

Подейкували, що Нявкаленка й Нявкаленчиху бачили на базарі в нових хутряних шапках, причому вовчих.

Відтоді Гавкаленко приходив до Нявкаленка злий, а з собачої паці виривалось не запитання «Як там моя шапка?», а гнівне гарчання. Кіт же, чуючи перед майстернею «Гр-р-р!», ледь-ледь відчиняв двері й відповідав: «Няв-няв», що означало «Ще не готова».

Так минув рік.

Щотижня зустрічалися майстер і замовник, щотижня між ними відбувалась глибокодумна розмова:

— Гр-р-р!

— Няв-няв!

— Гр-р-р!

— Няв-няв!

Відтоді собаки й коти ворогують⁷.

⁷ Записано від педагога Галини Анатоліївни Костенко, липень 1997.
Друкується вперше.

А ви знаєте, що то за звір: чотири лапки, хвіст і вуса?

Так-так, це може бути собака, кіт, а може бути й теля. Свиня не може бути, адже нічого не говориться ні про рильце п'ятачком, ні про хвостик пружинкою. Невеличкий твір, що розповідає про якісь риси і запитує, кому вони належать, зветься загадкою. Загадка може складатись з одного речення, а може бути віршиком чи навіть невеличким оповіданням.

А ви для початку спробуйте скласти дві загадки: одну — про kota, другу — про горобчика. І не хвилюйтеся, якщо з першого разу не вийде.

А зараз готуйтеся до сну, адже кіт-воркіт уже стукає у віконечко, уже лягло спати сонечко, і вам час.

На добраніч, любі, і хай вам насняться веселі, співочі сни!

Вельмишановні батьки!

Якщо ви справді хочете, щоб ваші малятка, любі хлопчики й дівчатка, зросли розумними, людяними, щиросердними, талановитими, знайдіть для них і придбайте такі видання (засвойте їх самі, перекажіть хлоп'яткам бодай половину їхнього змісту та зацікавте своїх майбутніх геніїв):

1. Білий кіт. Ірландська народна казка (у кн.: Популярні казки. — Харків, 1998. — С. 158–175).

2. Копиленко О. Розбишака Чив (у кн.: Як вони поживають. — Київ, 1948. — С. 75–84) (або будь-яке інше видання).

3. Пан Коцький (у кн.: Українські народні казки. — Львів, 1977. — С. 9–10).

4. Українська народна казка «Про пташку, що несла золоті яйця» (у кн.: Казки Буковини. Казки Верховини. — Ужгород, 1968. — С. 162–167).

Хай щастить!

*Добрий вечір, дорогі наші малятка,
любі хлопчики й дівчатка!
Сідайте зручненько і слухайте уважненько.
Сьогодні наша розповідь про уже знайому вам
кішечку Квіточку і її щиросердну подругу собачку Моніку.
Вони товаришували, бо жили в одній сім'ї,
і Квіточка вважала своїм господарем
старшого братика Віктора, а Моніка —
на два роки молодшого братика Бориску.*

Усе сталося так. Коли у Віктора з'явилась Квіточка, Бориска почав канючити:

— Хочу собачку, причому таку, щоб була собачачою жіночкою, щоб у неї потім з'явилися цуценятка, щоб вона йшла і вела за собою виводок у п'ять-сім собачат. Оце картинка, лише уявіть собі!

Із ним погодилися і почали шукати цуценятко-дівчинку невеличкого розміру. Так у хаті з'явилося чарівне створіння породи московський тонкошерстий пойнтер. Собача маленьке, а проблеми великі.

Тож історію вирішили назвати просто:

ДРУЗІ СВАРЯТЬСЯ

Попервах і Моніка, і Квітка повелися традиційно, як віками склалося між котами й собаками. Моніка ще по-дитячому, але вже гавкала й навіть намагалася гарчати, Квітка вигинала спинку й грізно фиркала цілих два дні.

На третій день вони перебралися до одного кубельця, лежали разом, облизували одна одну й почали їсти з однієї мисочки.

Так не слід робити, не можна допускати такого, адже й у людей у кожного свій посуд, а тут кішка й собака.

...Але так трапилось.

На прогулянки вони бігали разом, грались одним м'ячем та одними кісточками, отже, поводитися так, ніби вони з однієї родини. З Вікторовою Квіткою та Борисовою Монікою траплялись різні пригоди — котячі, собачі та, так би мовити, котячо-собачі. Наприклад, коли їм виповнилось по два роки — а це вік собачої й котячої зрілості, — стався один випадок.

До господаря прийшли гості. Він пригостив друзів на кухні, причому на стіл по-чоловічому поставив сковорідку з котлетами, адже господині не було вдома. Після пригощання в господаря промайнула думка прибрати сковорідку зі столу на плиту, та раптом здалося, що гості подумують, ніби він пошкодував тієї пари котлет, що лишилися. А от не подумалось про те, що залишати на столі ароматну спокусу для kota — це провокувати його.

Господар із гостями пішли до кабінету займатися своїми справами, аж раптом через кілька хвилин квартира наповнилась дзвінким собачим гавкотом.

— Це точно Квітка застрибнула на стіл і ласує котлетами зі сковорідки, — сказав господар, — а Моніка або просить і собі, або зганяє кицьку зі столу. От ходімо!

І гості з господарем тихенько, щоб не злякати тварин, пішли на кухню.

Дійсно, на столі сиділа Квітка й апетитно уплітала таку запашну й таку смачну котлету! Вона навіть не поворукувалась, коли господар підійшов до столу. Кішка винувато притисла вуха, підібгала хвоста, але продовжувала їсти

котлету, яку, певно, лапою дістала зі сковорідки. Моніка аж розривалася, доводячи свою вірність службі. Господар узяв Квітку за загривок, недоїдену котлету кинув Моніці, а порушниці етикету надавав неболючих (для порядку) стусанів і викинув через кватирку на вулицю. Добре, що жили на першому поверсі триповерхового будинку. Квітка стала там на лапи і зовсім недобре по-котячому сказала: «Ну постригайте, я вам ще відплачу!» А без перекладу це прозвучало так: «Няв-няв-няв!»

Господар подякував Моніці, почесав за вухами й разом з гостями повернувся до кабінету, зачинивши на кухні кватирку.

Однак за півгодини в хаті зчинився якийсь ґвалт: Моніка кричала всіма можливими собачими інтонаціями. Усі негайно побігли на кухню й побачили картину, яка примусила шукати відповіді на важкі запитання.

Кішка Квітка загнала собаку Моніку в куток, змусила її підняти на задні лапи й почала гамселити своїми передніми лапами подругу по щоках, по шиї, по плечах, примовляючи (звичайно, по-кошачому):

— Оце тобі, щоб не зраджувала, щоб господаря не кликала. Оце за те, що не дала доїсти такі смачні котлети (ти шматочок скуштувала, але то була моя котлета).

Ну і так далі.

Потім господар і його гості цілий вечір аналізували подію, зупиняючись на головних моментах:

1. Як кішка Квітка здогадалась обійти будинок і залізти через кватирку до спальні?

2. Як і коли в кішки виникла думка (чи ідея, чи бажання) провчити собаку, тобто помститися? І як могло в кішки сформуватись таке почуття?

3. Про що свідчить обрана форма відплати за образу? Чи наявні в цьому вчинку елементи мислення?

Так, є розумні коти й розумні собаки, але ця послідовність дій дуже логічна.

Під час Другої світової зафіксовані випадки, коли собака рятував господаря з-за ґрат фашистського концтабору; коли німецький собака пожалів радянського моряка і, замість того, щоб за наказом не давати полоненому спати, дозволив людині виспатись; коли кіт приносив своєму господарю за колючий дріт по мерзлій (яку вже знаходив) картоплині, по крайчику хліба; коли інший кіт притяг заґратованому господарю цілу передачу, яку, як з'ясувалось згодом, випросив у своєї господині (він благав оце і оце покласти до ганчірки, зав'язати її), принісши фотокартку чоловіка, підбіг із цією фотокарткою до дверей, даючи зрозуміти, що знає, де господар, і що йому слід принести їжу...

Отакі бувають розумні собаки й коти!

А Вікторова Квітка відгамселила Борисову Моніку, шмигнула до спальні, всілася на квартиру, хвостом у кімнату, й почала гнівно бити ним по шибці.

— Ви ще в мене одержите! — промовила своїм котячим «Няв-няв!» Квітка, а гості голосно засміялися.

Отак нещодавні друзі та й посварилися. А чи помирилися знову? Так, помирилися й стали ще більшими друзями.

Виявляється, любов до цих чарівних тварин пояснюється ще й тим, що спілкування з ними заспокоює нервову систему, знімає втому, стреси⁸.

До того ж, про важливість спілкування людей із собаками й котами говорять учені багатьох країн, а американські пішли далі — вони створили цуценят-роботів вартістю близько 30 доларів кожен, які були продемонстровані в Нью-Йорку⁹.

⁸ Днепр вечерний, 11.08.2000. С. 8.

⁹ Урядовий кур'єр, 20.07.2000, № 130. С. 3.

Ну як, сподобались вам ці розповідні найправдивіші картинки бабусі Ярини? Перекажіть їх тим, хто не чув. А ще запам'ятайте:

— Справжні друзі якщо й розбивають горщика (сваряться), то ненадовго, бо немає в світі нічого міцнішого, ніж справжня дружба.

— Друг ніколи не зраджує, він вимагає честі і справедливості в стосунках та вірності в дружбі.

— Друг зробить усе, щоб краще було другові, щоб він і сам став кращим.

Мої хороші малятка, любі хлопчики й дівчатка, завтра намалюйте, будь ласка, будь-який момент з почутої картинки бабусі Ярини, а кращий малюнок подаруйте матері. Домовились?

І як завжди насамкінець, наші славні малятка, послухайте сміховинку, звичайно, про собачку й котика.

Жили собі по сусідству дві сім'ї, тільки в одній хазяйкою була Марія Петрівна, і мала вона донечку Настуню, собачку Барбосика та kota Мурзилочку; а в сусіда був хлопчик Владиславчик і більше нікого. Хлопчик любив бавитись із сусідським собакою та котом.

Й от якось сусід гнівно говорить Марії Петрівні:

— Слухайте, чарівна володарко прекрасних Барбосика і Мурзилочки! Ви скоро побриєте своїх собацюру й kota, бо мій синочок Владиславчик, коли їх кусає, завжди вовною давиться!¹⁰

А тепер, дорогі хлопчики й дівчатка, хутенько в ліжечка та спатоньки. Хай вам насняться добрі сни про вірних друзів.

На добраніч, любі наші, на добраніч!

¹⁰ Записано від поетеси Ганни Павлівни Світличної, м. Павлоград, квітень 1959 р., друкується вперше.

Вельмишановні батьки!

Якщо ви справді хочете, щоб ваші малятка, любі хлопчики й дівчатка, зросли розумними, людяними, щиросердними, талановитими, знайдіть для них і придбайте такі видання (засвойте їх самі, перекажіть хлоп'яткам бодай половину їхнього змісту та зацікавте своїх майбутніх геніїв):

1. Грабовський Я. Муха з капризами. Переклад з польської (будь-яке видання).

2. Толстой Л. М. Лев і собачка (у кн.: Оповідання. — Москва, 1986. — С. 12–14) (рос. мовою).

3. Толстой Л. М. Котеня. Оповідання. — Ленінград, 1985 (рос. мовою).

4. Українська народна казка «Розмова собаки з кішкою» (у кн.: Українські народні казки. — Харків, 1999. — С. 76–79).

Хай щастить!

*Добрий вечір, дорогі наші малятка,
любі хлопчики й дівчатка!*

*Умоцуйтесь зручненько і слухайте уважненько
нову вечірню розповідну картинку бабусі Ярини
про кішечку Нічку та її лікувальні здібності.*

*Чому Нічка? Тому що серед усіх підвальних котів
вона була єдиною чорною-чорнющою,
тож хлопці так її і назвали.*

*Цим же ім'ям почали кликати дорослі,
на це прізвисько відгукувалась і сама кішечка.*

*Ось про неї, про кішечку Нічку, яка вміла лікувати людей
від серцево-судинних хвороб, і піде мова.*

А назвемо розповідь

НІЧКА-ЕКСТРАСЕНС

Екстрасенсами називають тих лікарів, які лікують людей без ліків, а засобами навіювання, дотиком рук тощо. Кажуть, що більшість котів наділені такими якостями, та не в усіх вони прокинулись.

Певно, зовсім недарма в Давньому Єгипті кішка вважалась священною твариною, жила в храмах, їй молилися. І зараз у пірамідах єгипетських фараонів знаходять кістки багатьох кішок, а в деяких царських усипальницях і сьогодні можна зустріти, правда, уже бродячих, але таких сановитих, ну прямо тобі царських котів! У Єгипті здавна заборонялось кривдити кішок, їм поступалися дорогою і вклонялися при зустрічі.

Про котів у Єгипті складено багато пісень-гімнів, легенд, переказів, бо їх вважають породженням давньоєгипетського бога Ра.

І в давній Україні до котів ставились, як почуємо далі, зовсім не так, як сьогодні. А й справді, сьогодні котів наплодилося стільки, що коли кожному кланялись, то чи ходили б люди прямо...

Мільйони (а це дуже багато) котів живуть у квартирах людей і є їхніми улюбленцями, але стільки ж живуть у підвалах — вони різних порід, різних доль, деякі навіть жили в людей, але їх вигнали.

Як там з'явилась Нічка, ніхто не знає. Це добра, досить молода чорна-чорнюща кішечка, яка чомусь не дуже любить людей, не до всіх лащиться, горнеться.

Якось старенька Євдокія Михайлівна, уже під вечір, вийшла посидіти на лавці біля під'їзду, так її серденько прихопило, бо вже давно хворіла на сердечні недуги. І лишень вона сіла, як із підвалу з'явилась голівка Нічки.

— Няв! — сказала кішечка, дивлячись у вічі бабі Дуні.

— Ти їсти хочеш? Так у мене нічого немає.

— Няв! — повторила Нічка, ніби не звертаючи уваги на слова бабусі, яку добре знала по інших зустрічах. Потім підійшла до лавки, трішечки нагнулась і пройшла під нею на інший бік, звідти ще нявкнула, а потім спритно заскочила на лавку. Нічка всілася впритул до бабусі Дуні й голосно замуркотіла, далі поклатла праву передню лапку старенькій на коліна, а за мить уже сиділа в неї на руках. Кицька знайшла ліву руку бабусі й у тому місці, де в людей відчувається пульс (де носять годинники), почала лизати своїм шорстким язиком. Лизала довго й рівномірно, без відпочинку хвилин 40–50, тоді щось нявкнула, стрибнула з лавки, обійшла її та сховалась у квітнику, тримаючи хвоста прямо вгору.

— Ой лишенько! — сплеснула долонями Євдокія Михайлівна. — Серце вже й не болить! Ліки не брали, а кішечка Нічка зробила диво!

Назавтра про екстрасенсорні здібності кішки знав увесь дев'ятиповерховий будинок, і бабусі та дідусі почали сідати по п'ятеро — шестеро на лавці (більше просто не влазили!). Але Нічка проходила повз них, нікого не обираючи на свій сеанс. Тоді дідусь Анатолій Сергійович сказав:

— Наша Нічка — це не Анатолій Михайлович Кашпировський, який проводить масові сеанси лікування екстрасенсорикою, це всього-на-всього кішечка, і вона може «працювати» лише з кимось одним.

— Тоді встановимо графік, своєрідний запис на прийом до Нічки... — мовила баба Марія.

— Нічого не вийде, — вставив своє слово дідусь Петрусь. — Оце чарівне створіння підійде тільки до того, кому справді погано. І лікуватиме лише таких. А тих, кому вчора було зле, позавчора недобре, а сьогодні — так собі, кішка оминатиме.

Сперечалися, лаялися, так і розійшлися, вважаючи, що Євдокія Михайлівна це все вигадала. Баба Дуня скривила губи.

— Щоб я вам та щось коли й сказала — нізащо, — ображено мовила.

Та і як не образитись, коли в правду не повірили.

Але за кілька днів усі сусіди розказували, як минулого вечора кішечка допомогла інвалідові Миколі Івановичу, який не міг добратись додому, присів на лаві... Далі все відбулось, як і в розповіді баби Дуні. А ще через два дні швидка й невідкладна допомога кішечкою Нічкою була надана Людмилі Всеволодівні, потім — Віктору Павловичу... І заговорили про кішечку Нічку як про справжнього екстрасенса. Правда, черги вона не встановлювала, платні за зняття болю не брала, допомагала людям з нападом серцевої хвороби безкорисливо і, як не дивно, щиросердно. Отак проявила себе кішечка Нічка.

Молода вчителька Ірина Сергіївна, до якої звернулись за поясненням феномену, не змогла з'ясувати, чому так поводить ся це чарівне створіння. Вона звернулася до Академії наук з листом-проханням пояснити, що у світі діється з котами.

Відповідь надійшла з Науково-дослідного інституту фізіології тварин. Основні його тези такі:

— Кішка здавна, ще в часи античної України, використовувалась у святилищах Дажбога як священна тварина, і це було на багато століть раніше, ніж у Давньому Єгипті.

— Молодих котенят віддавали (прикріпляли) до найбільш обдарованих у сенсориці кішок для виховання в малечі кращих рис.

— Спеціальні жриці з молитвами й замовляннями використовували кішок у лікуванні серцево-судинних та... кишкових хвороб, бо відомі були ще й коти — масажисти живота.

— Усі ці дії обставлялись таємнице-магічними обрядами, замовляннями й особливо — божим ознаменуванням, осяванням, благословенням.

Ось і дійшли до наших днів чи то давні молитви, чи то замовляння, чи то ще щось, але воно пов'язане з котами та нашою минувиною:

«О Всесвітній, Всемогутній наш Боже! Благослови і далі наділяй лікувальною силою братів наших менших, які тяжіють до людей, прагнуть жити разом з ними й допомагати їм. І хай вони й надалі будуть нашими друзями, помічниками, а бездарі нехай ловлять мишей, теж користь нам приносячи.

Сьогодні і завжди, і навіки віків. Амінь»¹¹

¹¹ Записано від пенсіонера Зінченка, м. Марганець. Друкується вперше.

З ліквідацією храмів-святилищ після прийняття християнства занепав так званий промисел котів-екстрасенсів, але в тих, які були привчені до, назвемо так, оздоровчого впливу на людей, ці якості зафіксувалися в генах і тому збереглися до наших днів. На жаль, не всі представники котячого роду мають такий талант, і навіть у тих, у кого ці якості збереглися генетично, екстрасенсорні здібності не завжди можуть проявитися й засяяти зорею.

Тож, любі мої, заводячи кицьку, з'ясуйте, чи вистачить вам сили не просто милуватися таким чарівним створінням, а ще й вплинути на розвиток переданих їм у спадок кращих рис того роду, який ми звемо котячим.

Може, то випадковість, а може, й щось інше, але в сусідньому з цим підвалом під'їзді на третьому поверсі живе таке собі диво, дуже схоже на давньоєгипетських котів: тонкошерсте, сіро-попелясте, коротковухе (стовбурцем), а на шії неширокий нашійник.

На подвір'ї воно не ганяється ні за котами, ні за собаками, а сідає в позу «сфінкс єгипетський», і так велично може сидіти не ворухнувшись понад годину. Воно божественно красиве, за паспортом воно — Рамзес-Фараон-Сфінкс-Навуходоносор, хоча навіть хлопчаки звать його вишукано просто — Фараон.

Отже, дорогі мої мудрі хлопчики й дівчатка, чи сподобалась вам ця вечірня розповідна картинка бабусі Ярини про кішечку Нічку, яка з доброї волі, без примусу й дресури стала екстрасенсом і багатьом людям прийшла на допомогу? Зізнаюся вам, що й мені кішечка Нічка якось допомогла, і це було її рішення, бо ніхто ні про що не прохав.

Прийшов час насамкінець розповісти вам, мої славні малятка, добрі хлопчики й дівчатка, сміховинку про котика.

Сидить кіт Матроскін, їсть сметану, запиває кефіром, слухає радіо:

— Над Простоквашиним зазнав катастрофи американський Боїнг-747.

Кіт уголос:

— От Матроскін так Матроскін! Учора вистрілив з рогатки в небо, а сьогодні той постріл влучив у літак...

Отакі сьогодні вечірні розповідні картинки бабусі Ярини про кішечку Нічку, інших котів і котеняток. Розкажіть, мої хороші, за що ви любите це пухнасте, кумедне, а при правильному вихованні ще й дуже корисне для людей створіння. До речі, порід домашніх котів існує 57, а ще ж є дикі, черетяні та інші коти.

Намалюйте найкращу кішку та подаруйте малюнок бабусі. Але це вже буде завтра.

Зараз укладайтесь до ліжечок. Не забудьте акуратно скласти свій одяг.

На добраніч, любі, і хай вам насняться чародійні сни.

Вельмишановні батьки!

Якщо ви справді хочете, щоб ваші малятка, любі хлопчики й дівчатка, зросли розумними, людяними, щиросердними, талановитими, знайдіть для них і придбайте такі видання (засвойте їх самі, перекажіть хлоп'яткам бодай половину їхнього змісту та зацікавте своїх майбутніх геніїв):

1. Адамсон Д. П'ятнистий Сфінкс. Піппа кидає виклик / переклад з англійської М. Н. Ковальнової. — Москва, 1976 (рос. мовою)

2. Нерозумне кошеня (у кн.: Українські народні казки. — Харків, 1999. — С. 37–38).

3. Котофей і пан Печерецький (у кн.: Українські народні казки. — Київ, 1996. — С. 33–38).

4. Українська народна казка «Кіт, кріт, курочка та лисиця» (у кн.: Українські народні казки. — Київ, 1996. — С. 96–100).

Хай щастить!

ЗМІСТ

<i>До найтонших струн душ чарівних маляток, любих хлопчиків і дівчаток (Переднє слово).....</i>	3
Тут жив Лапко.....	7
Квіткові гостинці.....	12
Цвірінькало і Мирик	18
Знайда та інженер-комп'ютерник	24
Гавина царівна	32
Боян і Данилко.....	38
Вуж-рятівник.....	45
Мурко і Цвірінькало	52
Друзі сваряться	59
Нічка-екстрасенс	65
<i>Серце, що обіймає всіх маляток, мудрих хлопчиків і дівчаток (Кілька слів про автора).....</i>	72

Літературно-художнє видання
ФЕДОРЕНКО Дмитро Тимофійович
ЦВІРІНЬКАЛО

Вечірні розповідні картинки бабусі Ярини
про братів наших менших та дорогих маляток,
любих хлопчиків і дівчаток

Автор передмови Ольга Федоренко
Художник Єгор Бадін
Редактор Роман Козлов
Коректор Ольга Литвин

Формат 60×84/16. Ум. др. арк. 4,37. Обл.-вид. арк. 3,14.
Тираж 100 пр.

Видавець Р. А. Козлов
вул. Рокоссовського, 5/3, м. Кривий Ріг, 50027
(0564) 92-20-77 097-192-20-77
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4514 від 01.04.2013 р.

Друкарня С. Г. Щербенка
вул. Рокоссовського, 5/3, м. Кривий Ріг, 50027
(0564) 92-20-77 097-192-20-77
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4561 від 13.06.2013 р.